

Kako v Ljubljani prebuditi novega pol milijona občinstva v kulturi?

Gre nedvomno za nadvse pomembno zadevo: ne več tako daljna dograditev kulturnega doma Ivan Cankar bo pomenila naravnost usodno preizkušnjo slovenske kulturne zavesti v njeni povsem praktični podobi. Smisel novemu kulturnemu domu, ponosu slovenskega naroda in njegove kulture, zmore dati le novo občinstvo, ki zanj še nihče ne ve, kako se bo odzivalo slovenski institucionalni in vsakršni kulturni dejavnosti, ki ga bo skušala pritegniti. Gre torej za vprašanje, ki presega jutrišnja prizadevanja organizacijskega vodstva Doma. Najbrž tudi ne gre samo za bolj ali manj uspešno koordinacijo obstoječih kulturnih kapacitet, ki naj bi poslej upoštevale pri svojih programih tudi potrebe Doma, temveč — med drugim — tudi za novo kvaliteto našega kulturnega življenja, ki se je v teh zadnjih letih sicer pomembno razmahnilo, hkrati pa tudi nevarno zaprlo v posamezne matične ustanove, dejavnosti, skupine, cehovske interese in, žal, celo v cehovske možnosti. Ali bomo zmožni, že čez leto dni, postaviti na noge tako zahtevno »interinteresno« kulturno življenje, ki pa bo moralo biti poleg vsega drugega tudi tako zanimivo, da bo zmoglo predramiti tistega začaranega pol milijona novega občinstva, kolikor ga takšen dom čisto preprosto potrebuje? Delovanje Doma bo — to je zdaj že očitno — postavilo tako pred slovensko kulturo kot pred slovensko širšo javnost z vso ostrino vprašanje intenzivnejšega in neformalnega kulturnega življenja na višji ravni, kot ga spremljamo zdaj, predvsem pa v opazno večjem obsegu. Šlo bo, čez leto, v nekem smislu za prelom v samem odnosu tako v kulturi kot v odzivanju nanjo. Po svoje bomo imeli opraviti s svojškim kulturnim problemom, ki bo resnično v marsičem tudi narodni problem v pravem pomenu besede. Zato kaže o tem resno razmišljati že zdaj in vsaj povsod tam, kjer je razmišljanje o kulturi potreba in dolžnost. Da bi takšno razmišljanje spodbudili, objavljamo uvodno poglavje sedemdeset strani obsegajoče študije, ki jo je pripravila za javno razpravo posebna delovna skupina (Ciril Cvetko, Sergej Dolenc, Marjan Gabrijelčič, Ivan Hvala, Primož Kozak, Igor Lampret, Mitja Rotovnik, Stane Sušnik, Bojan Štih, Dušan Voglar, Božena Zakrajšek) pri programski komisiji kulturnega doma Ivan Cankar in ima naslov Osnove za program v dvoranah kulturnega doma Ivan Cankar.

Ur.

»Pomen Kulturnega doma Ivan Cankar v tem trenutku verjetno še ni mogoče v celoti opredeliti. To bo moč narediti šele, ko bo v dvoranah Kulturnega doma kulturno-umetniško in družbenopolitično delovanje v celoti zaživel. Vsekakor pa že sedaj lahko zapišemo, da gre na področju kulture pa tudi na širše za eno največjih pridobitev ne le za Ljubljano, temveč za vso Slovenijo. Naš delavec, delovni človek bo z izgradnjo kulturnega doma izbojeval novo zmago na poti svoje samoosvoboditve, še več, s tem kulturnim hramom in z dejavnostmi v njem bo dokazal, da je zanj bil in ostane boj za socializem in samoupravljanje hkrati tudi kulturni boj.

Nove dvorane morajo s programi, ki bodo potekali v njih, prispevati k temu, da se bosta kultura in umetnost in z njima naše življenje hitreje osvobajala miselnosti in navad meščanskega kozmosa. Pomenijo nov vzvod, ki bo pomagal iztrgati Ljubljano vsem nevarnostim kulturnega ali znanstvenega provincializma, samozadovoljstva in zagledanosti vase. V Kulturnem domu Ivan Cankar naj se zato odvija pomemben del kritične konfrontacije naših ustvarjalnih zmogljivosti, dosežkov in stremeljenj z evropskimi in svetovnimi dosežki v politiki, kulturi in umetnosti, znanosti ter v vzgoji in izobraževanju, ko bo zgrajen še delavsko-izobraževalni center. Da bo to soočenje s svetom resnično kritično, bomo morali v Kulturnem domu Ivan Cankar še posebej afirmirati zlasti tiste ustvarjalne dosežke, ki so pristen in neposreden izraz svobode umetniškega in vsakega drugega ustvarjanja v socialistični in samoupravni družbi, ki so prežeta s humanizmom, z osvobodilnimi naporimi delavskega razreda in vsega slovenskega delovnega ljudstva izpod zgodovinsko pogojenih oblik človekove odtujenosti, pa tudi tistih novih, ki so plod enostranosti ali absolutizacij vsakdanjega življenja.

In, ne nazadnje, smo vse to dožni tudi Ivanu Cankarju: Kulturni dom bo nosil njegovo ime, pred njim pa bo stal spomenik temu velikanu slovenske besede«.

I. UVODNI OPIS NEKATERIH TEMELJNIH VSEBINSKIH IZHODIŠČ ZA OBLIKOVANJE KULTURNO-UMETNIŠKEGA PROGRAMA V KULTURNEM DOMU IVANA CANKARJA V LJUBLJANI

1. Namen, značaj in velikost KDIC postavljajo pred celotno slovensko kulturo in umetnost docela nove vsebinske in oblikovne programske zahteve in možnosti. Zato obisk prireditev v KDIC ne more potekati v okvirih abonmajskih možnosti, temveč le v okvirih interesa publike in na osnovi ciljev programske politike.

2. Ob vseslovenskem značaju in namenu KDIC je treba pomisliti tudi na to, da se lahko konstituira ostro nacionalno in politično vprašanje, če bodo vse ali če bo vsaj večina velikih slovenskih političnih, kulturnih in umetniških prireditev v KDIC in s tem v Ljubljani. Kljub KDIC moramo tudi vnaprej spoštovati načelo in uveljaviti prakso policentričnega kulturno-umetniškega razvoja Slovenije.

3. KDIC bo via facti močno vzpodbujal in vplival na potek humane demokratizacije in svobodoljubne socializacije slovenske kulture in umetnosti, kar zadeva njuno odmevnost v populaciji. Izginjati bo začela »elita« in začela se bo pojavljati »množica« obiskovalcev, gledalcev, poslušalcev. Ta množica, ki se bo sestavljala iz vseh slojev delavnega ljudstva, je bila doslej najbolj izpostavljena in ogrožena od negativnih vplivov in dejstev duhovne alienacije porabniške civilizacije. Na to temeljno družbeno kulturno dejstvo bo treba še posebej misliti pri sestavljanju programa v KDIC.

4. Kljub »množici« in v njej pojavljajočem se »nizkem« okusu pa bo treba ohraniti visoko kulturno in umetniško vsebinsko in izvedbeno raven programa. Kakršnokoli še tako minimalno odstopanje od visoke ravni pro-

grama bi pomenilo volens nolens izničenje osnovnega programskega in kulturnega namena KDIC.

5. Enakovreden, sestavni del programa v KDIC mora biti ljubiteljsko oz. amatersko kulturno-umetniško ustvarjanje. Edini kriterij selekcije oz. programskega oblikovanja mora biti kvaliteta pripravljenega dela. Bistveno je, da KDIC s celotno programsko usmeritvijo in shemo vpliva na procese demokratizacije kulture in vspodbuja neposredno kulturno-umetniško ustvarjalnost vse širšega kroga delovnih ljudi.

6. Posebni ciklusi predstav in prireditve morajo izražati zavestno usmeritev na krepitev kulturnovzgojne funkcije KDIC. Kulturna vzgoja mora biti ena temeljnih črt programa. Misli je treba tudi na dopoldanske in popoldanske predstave in prireditve, na njihovo povezanost s programom umetnostne vzgoje v šolskem sistemu in si prizadevati, da bo del kulturne vzgoje v KDIC potekal usklajeno s šolskimi programi umetnostne vzgoje.

7. Spričo značaja velike dvorane (število sedežev, odrske možnosti), ki bo terjal množičnost obiska, bo moral program temeljiti na velikih delih klasike in sodobnosti in na izjemni kvaliteti nastopajočih. Le tako bomo vzpostavili splošni, množični interes publike. Zaradi množičnosti obiska bodo morale imeti vse prireditve skrbno in poljudno napisan program in komentar.

8. Ni si moč zamisliti program v KDIC brez kvalitetne jugoslovanske oz. mednarodne udeležbe. KDIC mora postati središče mednarodnih in splošno jugoslovanskih srečanj, kongresov itd. KDIC bo lahko s svojimi možnostmi učinkovito ukinjal nove in stare oblike domačijske osamljenosti, ostanke pokrajinske brezimnosti v sedanji slovenski kulturni praksi in njene vulgarizacije.

9. KDIC bo s svojo prostornino, množičnostjo v veliki in srednji dvorani, z razsežnostmi velikega odra in s tehnično opremljenostjo odrov, ukinjal in onemogočal neprofesionalno raven prireditve in izvajalcev. KDIC mora via facti vzpostavljati evropsko in svetovno raven izvedbe, vsebine programa in organizacije.

10. Temelj za oblikovanje programa v dvoranh KDIC mora predstavljati dogovor, da bodo Slovenska filharmonija, simfonični orkester RTV Ljubljana, Opera in balet in slovenska gledališča en del svojega programa uresničevale v KDIC. Ta del programa mora biti sestavni del njihove redne umetniške proizvodnje, v svobodno menjavo dela pa naj bi se predložil kot skupini in usklajeni predlog določene kulturne institucije in DO KDIC. Kulturne skupnosti naj bi potemtakem ob osvojitvi osnov programa v dvoranh KDIC sprejele tudi načelni okvir enoletnega programa omenjenih institucij v KDIC in posebna merila za njihovo dohodkovno ovrednotenje. Poleg dela programa v KDIC, ki bo skupen z ustreznimi kulturnimi institucijami, bo DO KDIC predložila kulturnim skupnostim tudi program, katerega neposredni nosilec bo sama. Kriterije za vsebino in načelni obseg tega dela programa bo treba določiti in sprejeti v obliki posebnega samoupravnega sporazuma oz. odgovora med KSS, LKS in DO KDIC. Vsekakor pa bodo lahko tudi vsi drugi kulturno-umetniški dejavniki, ki bodo želeli en del svojega programa uresničiti v KDIC, po predhodnem soglasju s programskim svetom KDIC, kulturnim skupnostim svoje predloge posredovali samostojno in neposredno. Oblikovanje dohodkovnih oziroma družbenoekonomskih odnosov sploh bo sila zapleteno, zato je treba še letos oblikovati

čimbolj sprejemljiva in ekonomsko utemeljena merila. Ravno tako je za kakovostno oblikovanje programa v KDIC bistveno, da v SF, RTV, Operi in baletu, v gledališčih itd. že sedaj pripravijo za prihodnje sezone konkretne predloge programa svojega dela v KDIC in morebitne druge pobude za obogatitev programa v KDIC.

11. KDIC bo vnesel v sistem naših kulturnih navad povsem nove oblike množične družbe, družabne in kulturne prireditve. Način in oblikovanje poteka te ali one prireditve bosta postala zelo važna programska naloga.

12. Ker bo KDIC s svojim programom osmišljeval kulturo kot modus vivendi sodobnega človeka, bodo morali biti vzdušje v njem, način obnašanja personala, njihova absolutna delovna disciplina in pa čistoča na najvišji možni ravni. Kakršnakoli oblika nehigienskega, nedelovnega in neeksaktnega »balkanskega javašluka« bo pomenila propadanje KDIC.

13. Program in tehnično vzdrževanje KDIC bosta zahtevala izredno visoko strokovno in pa kulturno duhovno usposobljenost osebja, ki bo zaposleno v domu. Nobena vodilna funkcija v KDIC — programska, upravná, tehnična in organizacijska — ne more in ne sme biti v rokah človeka, ki nima univerzitetne izobrazbe. Aktivno znanje tujih jezikov — angleščina, francoščina, nemščina in ruščina — mora biti obvezno za ves vodilni kader.

14. KDIC mora imeti učinkovito vodstveno strukturo. Upravno finančno in tehnična direkcija mora biti v službi kulturno-umetniškega programa. Vsak drug način odnosov vodi v nered, v nejasnosti, dokler se ne zgubi v splošni komercializaciji. Programsko vodstvo naj ima glasbeni, gledališki, filmski odsek ter odsek za Mednarodne poletne kulturne igre. Nobena vodilna funkcija v KDIC ne more biti niti sinekura niti reprezentanca.

15. V KDIC morajo biti knjižne in druge kulturno zgodovinske razstave, prodajalna knjig, revij, časopisov, plošč, kaset (ne pogrešne glasbe). Propagandno-informativni oddelek naj vodi KDIC in naj bo sestavni del centra za stike z javnostjo.

16. Vsi programi KDIC morajo biti perfekturirani vsaj 18 mesecev pred izvedbo. Vsako terminsko improviziranje vodi v programsko razsulo KDIC. To pomeni, da bodo na tak in še daljši rok morale pričeti programirati in planirati vse OZD s področja kulturnih dejavnosti, zlasti tiste, ki bodo en del svojega programa realizirale v KDIC.

17. Namembna mesečna programska razdelitev: drugi, tretji, četrti teden v mesecu — kulturne in umetniške prireditve, prvi teden v mesecu pa družbenopolitična dejavnost, kongresi, simpoziji itd. S stališča programiranja prireditev in zaradi odrske tehničnih normativov naj bi bilo mešanje kulturnih in družbenopolitičnih prireditev v enem tednu le izjemoma. Tudi družbenopolitična in kongresna dejavnost v KDIC naj bi se planirala dolgoročneje oziroma v načrtovanem prvem tednu. Posebej je treba proučiti termine za potrebe RTV glasbene produkcije (snemanje!).

18. V KDIC, zlasti v veliki dvorani, v načelu ne more biti vaj, razen finalnih priprav in generalke; v njem tudi ne more in ne sme imeti nobena kulturno-umetniška institucija svojega domicila. Treba je sprejeti in uresničiti načelo, da je ob vseh nedeljah in praznikih KDIC odprt.

19. Veliki zapreki za uresničitev tako zastavljenih osnov programa in ki ju bo treba z učinkovito družbenopolitično akcijo kar najhitreje preseči, sta pomanjkanje umetniškega kadra, zlasti glasbenega, baletnega in dramskega

in sedanja *organiziranost kulturnih dejavnosti*, zlasti institucije, kjer gre pri uresničevanju programov za močne težnje po zapiranju vase — za razliko od razsežnosti, ki jo odpira KDIC: kako bomo združevali ne le sredstva, ampak zlasti delo in ljudi, ki so aktivni in živi v naši kulturno-umetniški produkciji.

20. Oblikovanje programa v KDIC bo treba nasloniti tudi na festivale v Jugoslaviji in v sosednji Avstriji in Italiji. Že sedaj je treba poudariti stališče, da bo določene akcije smotrno in dobrodošlo koordinirati. Skupne programske akcije bodo omogočile angažmaje tistih kakovostnih skupin ali ansamblov (zlasti z drugih kontinentov), ki jih je težko dobiti in katerih cena je izredno visoka.

21. Za uspešen programski in sploh celovit kulturnopolitični razvoj KDIC bo izredno pomembno, kako bo vodstvo KDIC sodelovalo z ZKO in z dejavniki, ki se v slovenskih občinah ukvarjajo z organizacijo prireditev. Bistveno je, da bodo vsi ti dejavniki sprejeli KDIC ne kot konkurenco ali nekaj, kar jim »krade« obiskovalce, pač pa kot dejavnik, ki skupaj z njimi širi in razvija kulturne potrebe delovnih ljudi. To pomeni, da se bo vodstvo KDIC moralo nasloniti na pozitivne izkušnje v občinah in se s svojo dejavnostjo čimbolj normalno vrsti v njihova prizadevanja za organizacijo kulturnega življenja in prireditev. Seveda pa bodo morali za utrditev družbene in kulturne vloge KDIC ustrezen delež odgovornosti sprejeti prav v vseh slovenskih občinah.

II. ORGANIZACIJA OBISKA

Število sedežev za kulturno-umetniške prireditve v Ljubljani se bo z izgradnjo KDIC podvojilo, zlasti se bodo bistveno razširili programski okviri in z njimi možnosti za vsebinsko bogatejše in ustrežnejše spremljanje in doživljanje kulturno-umetniškega dogajanja. Bistvenega pomena za afirmacijo KDIC, za njegov čimbolj popoln družbeni, kulturno-politični in vzgojni učinek je, poleg kvalitetnega programa, zagotovitev izvrstno organiziranega obiska. Niso neskromna predvidevanja, da bi moral program v KDIC privabiti v enem letu 500.000 obiskovalcev programa v KDIC in kulturni vzgoji v celotni družbi bo zato treba storiti marsikaj novega, enkratnega in izvirnega, da bo obisk KDIC, pa tudi drugih kulturnih institucij pričel postajati življenska potreba novih deset in stotisoč ljudi — zlasti tistih, ki jim je vrhunska umetnost v resnici odtujena, ki so izgubili vsak stik z živo kulturno-umetniško proizvodnjo ali pa v življenju še nikoli niso prestopili praga gledališča, opere ali koncertne dvorane.

Uresničitev vsega tega, predvsem pa vključevanje nove publike, bo zlasti od družbenopolitičnih in družbenih organizacij, društev, TOZD, krajevnih skupnosti, šol in drugih zahtevalo izjemna prizadevanja. Potrebno bo veliko volje, vztrajnosti in organizacijskega napora, da se bo KDIC v resnici uveljavil kot investicija v človeka, v humanizacijo medčloveških odnosov.

Tako zastavljena naloga postavlja pred vse nas vprašanje o tem, ali je sedanji časovni ritem proizvodnje najbolj ustrezen in ali ga ne gre spremeniti, humanizirati. Kolikšen delovni čas in kakšen razpored tega časa delavcu v resnici omogoča celovito kulturno življenje. In v kakšnih časovnih terminih naj bodo prireditve v KDIC, da bodo postale pravo bogastvo

delavčevega prostega časa. Vsekakor že sedaj lahko zapišemo, da bo treba prireditve v KDIC organizirati prožno in v tistih časovnih terminih, ki bodo vsem poklicnim usmeritvam, vsem slojem in ljudem iz vseh krajev Slovenije omogočile obiskovanje KDIC.

Drugo načelno usmeritev pri oblikovanju koncepta organizacije obiska predstavlja odločitev, da KDIC mora postati vseslovenska kulturna institucija. Potencialni obiskovalci so torej vsi Slovenci, pri čemer je iz razumljivih razlogov treba upoštevati dejstvo, da bo treba stalne oz. večkratne obiskovalce pridobivati zlasti z gorenjske, notranjske, zasavske in širše ljubljanske regije. Posebna pozornost bo morala biti posvečena obiskovalcem med slovenskimi zamejci, dom pa naj bi svojo informativno-propagandno dejavnost razvijal tudi v Zagrebu, pobrateni Reki, bližnjih hrvaških občinah in v obeh sosednjih deželah na Koroškem in v Furlaniji-Juljski krajini.

Organizacijo obiska bo treba v okviru DO KDIC postaviti na močne kadrovske temelje. S to dejavnostjo naj bi se ukvarjala posebna služba, ki smo jo delovno poimenovali *Center za stike z javnostjo*. Kadrovanje delavcev v ta center naj bi se pričelo takoj, saj se je treba na delovanje KDIC temeljito pripraviti. Center mora preučiti najučinkovitejše oblike organizacije obiska, pri čemer mora izhajati iz spoznanja, da zgolj zastarela abonmajška oblika nikakor ne bo mogla postati prevladujoča oblika organizacije obiska. Zelo pomembna bo telesna zveza Centra z organizatorji kulturnega življenja v TOZD, KS, KUD na šolah in krajevnih skupnostih, ki morajo postati črvena vsebinska zveza med programom KDIC in njegovimi obiskovalci.

KDIC bi moral izdajati svoje glasilo, katerega funkcija naj bi bila predvsem informativna, kulturno-vzgojna in animatorska v najširšem pomenu besede. Urejanje glasila mora potekati na principu informacijske agencije, informacije o programu bodo učinkovite, če bodo večplastne, kritični prispevki pa nemonopolni. Treba bo zagotoviti tudi sodobno grafično oblikovanost in široko razširjenost glasila.

Delo Centra za stike z javnostjo je treba v osnovi postaviti tudi na raziskovalne temelje in se pri njegovem oziroma programskem usmerjanju KDIC čim bolj nasloniti na izsledke raziskav. Dvoje raziskav naj bi izvedli še letos, v času torej, ko se dom gradi:

— prva naj bi načrtno raziskovala fenomen kulturnega doma samega, njegovo potencialno družbeno in kulturno vlogo, zlasti mesto v procesih demokratizacije kulture, nove estetske možnosti, ki naj jih ponudi itd.;

Ta raziskava naj bi se naslonila zlasti na ugotovitve in prakso podobnih centrov doma in po svetu, kar pomeni, da morajo delavci v kulturno-umetniškem programu obiskati in skrbno analizirati vlogo in probleme nekaterih centrov v SFRJ in Evropi;

— druga raziskava naj bi se že sedaj obrnila k potencialnemu obiskovalcu; preučila naj bi njegova pričakovanja, interese, morebitne pogoje, da postane reden obiskovalec itd. Vsekakor že sedaj želimo izrecno poudariti zahtevo, da mora biti Center za stike z javnostjo sestavni del kulturno-umetniškega programa in da bo treba program KDIC graditi na izsledkih ter raziskave (ne morebiti njegove komercialno finančne službe).